

ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Єфремова А.Я.

Український державний університет залізничного транспорту, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший викладач, ID ORCID – orcid.org/0000-0002-9986-3329, e-mail – spark10081965@gmail.com

Інтенсифікація, автоматизація та комп'ютеризація залізничної галузі вимагає від сучасних фахівців не лише якісної професійної освіти, а й високого рівня фізичної та психофізичної готовності до трудової діяльності. Проте, роботи багатьох науковців [3, 8] свідчать, що професійно-прикладна фізична підготовленість більше ніж 60% випускників закладів вищої освіти не відповідає сучасним вимогам і вони не в змозі повною мірою виконувати покладені на них виробничі обов'язки.

Повноцінна підготовка майбутніх фахівців забезпечується визначенням чіткого, науково-обґрунтованого професіографічного аналізу трудової діяльності й умов праці, які є основою для вирішення завдань професійного навчання. Це потребує не тільки вдосконалення діючих, але й розробки та впровадження нових освітніх програм з фізичного виховання, з обов'язковим урахуванням специфіки і умов конкретної професійної діяльності. Важливість застосування професійно-прикладної фізичної підготовки у програмах фізичного виховання доведена багатьма науковцями [1, 2, 4].

Відомо, що від високого рівня функціонального стану організму, фізичної та психофізичної підготовленості майбутнього фахівця, залежить його здатність швидко адаптуватися до умов виробничого середовища, довготривало підтримувати високий рівень працездатності, протистояти захворюванням та негативним чинникам виробництва. Тому, на сьогоднішній день однією з найбільш важливих вимог оптимізації виробництва є якісний професійний відбір.

Ефективне використання кадрових ресурсів сучасного виробництва неможливо без проведення досконалих професіографічних досліджень [6, 8]. Інформаційну і методичну основу професійної орієнтації складають глибокі знання змісту й умов трудової діяльності, точні уявлення про вимоги професійної діяльності до фізичних, психофізичних та особистісних якостей і здібностей спеціаліста. Ці знання дають можливість визначити необхідну конкретність, спрямованість та методичну правомірність професійної орієнтації.

Багаточисельні дослідження науковців [5, 9] свідчать, що професійна діяльність фахівців залізничного транспорту пред'являє високі вимоги до рівня фізичної та психофізичної підготовленості. Так, для ряду залізничних професій характерні тривалі динамічні і статичні навантаження, а також навантаження на окремі фізіологічні системи, нервово-емоційна напруга, велика міра відповідальності та ін. Як, зазначає ряд дослідників [5, 9] для багатьох залізничних спеціальностей важливо мати високий рівень розвитку різних видів рухової реакції, координаційну здатність рук і пальців рук, точність рухових дій, достатній рівень розвитку функцій уваги і пам'яті, оперативного та лабільного мислення, спостережливості, дисциплінованості, відчуття відповідальності, здатності тривалий час підтримувати оптимальний рівень фізичної й розумової працездатності та емоційної стійкості при напруженій роботі або в дефіциті часу. Практично всі фізичні та психофізичні якості та властивості достатньою мірою розвиваються засобами фізичного виховання та мають бути покладені в основу побудови системи професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту.

Трудова діяльність багатьох фахівців залізничного транспорту (провідників, монтерів доріг, машиністів і ін.) досить часто відбувається у несприятливих виробничих умовах [4, 6, 9]. При виконанні професійних обов'язків більшість фахівців-залізничників працюють на

вулиці, при будь-яких погодних умовах, піддаються різким перепадам температури повітря, впливу шкідливих хімічних речовин, інтенсивного виробничого шуму, вібрації, електромагнітного випромінювання, високої запиленості і загазованості. Все це супроводжується важкою фізичною працею, високою нервово-емоційною напругою, змінним режимом праці, великою відповідальністю за безпеку руху поїздів та пасажирів.

Комплексна комп'ютеризація, автоматизація і механізація залізничного транспорту в значній мірі підвищує інтенсивність руху поїздів, що в свою чергу сприяє зростанню продуктивності праці. З кожним роком сучасний фахівець опановує все більш складне устаткування, проте і витримує багатогодинне нервове навантаження, адже несе відповідальність не тільки за безпеку і безперебійність руху поїздів, але й за життя пасажирів. Часто людина не в змозі встигати за розвитком науково-технічного прогресу і все більш зростаючим ритмом життя. Ритм, заданий автоматизованими процесами пристроїв, починає управляти ритмом праці самої людини. Але, як би швидко не розвивалася технологія виробництва, ключовою фігурою в цьому процесі залишається людина, яка обслуговує ці технологічні процеси.

Провідні науковці [4, 7, 9] зазначають, що для якісної професійної підготовки успішного фахівця-залізничника, здатного ефективно конкурувати на сучасному ринку праці, потрібно детально вивчити та проаналізувати умови, характер і специфіку професійної діяльності, а також визначити професійно важливі фізичні і психофізіологічні якості та властивості, які необхідно акцентовано розвивати на заняттях фізичного виховання, зокрема, під час занять професійно-прикладною фізичною підготовкою.

Науково-технічний прогрес у залізничній галузі останнім часом супроводжується все більш складними процесами автоматизації та комп'ютеризації виробництва, введенням у виробничі процеси новітніх інформаційних технологій та складної обчислювальної техніки, що в свою чергу суттєво змінює структуру професійної діяльності залізничників, пред'являє до них нові, більш високі вимоги. Застосування складної техніки значно полегшило працю фахівців-залізничників, розширило їх можливості, скоротило час виробничих операцій, проте зростання швидкості та інтенсивності руху поїздів, ускладнення технологічних процесів і параметрів обладнання, а також зменшення часу діяльності самого фахівця загострило питання взаємодії працівника з технічними засобами виробництва та призвело до виникнення нових проблем.

Сучасна інтенсифікація залізничного транспорту вимагає від фахівців-залізничників виключно високого рівня фізичної та психофізіологічної готовності до високопродуктивної праці, адже навіть незначні недоліки або відхилення від графіка руху поїздів можуть стати загрозою безпеки руху та життю людей.

У зв'язку з науково-технічним прогресом, комплексною механізацією й автоматизацією виробничих процесів, впровадженням сучасних технологій значно зростає питома вага інтелектуального навантаження під час виконання різних виробничих операцій, що в свою чергу створює умови для докорінної зміни характеру і змісту праці фахівців, пред'являє серйозні вимоги до рівня кваліфікації працівників залізничної галузі [5, 7, 9].

Слід зазначити, що важливою особливістю умов праці залізничників є вирішення великого числа практичних завдань в умовах регламентованого часу. Очевидно, що умови і характер праці вимагають від сучасного фахівця-залізничника наявності певних фізичних та психофізіологічних якостей, формування яких можливо в процесі підготовки у закладах вищої освіти та здатне зіграти важливу роль в ефективності подальшої трудової діяльності молодого фахівця.

Сучасне будівництво нових транспортних коридорів, збільшення пасажирських і вантажних перевезень, введення значного швидкісного руху поїздів, а отже, і випадків транспортного травматизму і залізничних катастроф, підвищує важливість і актуальність пошуку нових, більш ефективних, шляхів професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту, зокрема й у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки.

Відомо, що здібність людини до ефективної і інтенсивної праці багато в чому обмежується її індивідуальними фізичними можливостями. Науково обґрунтований зміст та організація занять професійно-прикладною фізичною підготовкою позитивно впливає на рівень розвитку фізичних і психофізіологічних якостей та властивостей, функціональних можливостей майбутнього фахівця, підвищує психоемоційну стійкість, знижує рівень захворюваності, забезпечує прискорення процесів адаптації до умов виробничої діяльності, сприяє тривалому і стійкому темпу, швидкості й економічності робочих рухів.

Необхідною умовою для успішного використання професійних знань, умінь і навичок у майбутній професійній діяльності є підтримка оптимального стану здоров'я, функціонального стану, формування високого рівня розвитку, під час навчання у закладах вищої освіти, професійно важливих фізичних і психофізичних якостей, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків. Отже, вимоги, що висуває певна професійна діяльність, потребують особливого підходу до процесу підготовки сучасного фахівця, роблять актуальним пошук шляхів вдосконалення програми професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту та впровадження її у навчальний процес фізичного виховання залізничних закладів вищої освіти.

Список літератури:

1. Болтенкова О.М. Особливості організації професійно-прикладної фізичної підготовки дівчат у вищому навчальному закладі економічного напрямку. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2012; 4: 16–19.
2. Гуменний В. Особливості фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів на основі урахування специфіки професійної діяльності. Спортивний вісник Придніпров'я. 2013; 1: 70–73.
3. Єфремова А.Я. Дослідження впливу посиленого курсу професійно-прикладної фізичної підготовки на рівень фізичної підготовленості майбутніх інженерів-електриків залізничного транспорту. В: Тимошенко ОВ, редактор. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Зб. наук. пр. Київ; 2017; 12 (94), с. 35–40.
4. Єфремова А.Я. Професійно-прикладна фізична підготовка у системі фізичного виховання вищих навчальних закладів залізничного профілю: навч. посіб. Харків: УкрДУЗТ; 2017. 136 с.
5. Єфремова А.Я. Експериментальна програма з фізичного виховання з посиленням курсом професійно-прикладної фізичної підготовки: методична розробка. Харків: УкрДУЗТ; 2015. 64 с.
6. Єфремова А.Я. Загальна характеристика професійно важливих якостей фахівців залізничних спеціальностей, В: Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених. Дрогобич: Посвіт; 26-27 березня 2015; с. 328–330.
7. Єфремова А.Я. Аналіз системи фізичного виховання у ВНЗ залізничного профілю. В: Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців. Тези доповідей Всеукраїнській наук.-практ. конф. Хмельницький: ХНУ; 2015, с. 75–76.
8. Людовик Т.В. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів, які навчаються за освітнім напрямом «мікро- та наноелектроніка» [дисертація]. Львів; 2016. 201 с.
9. Пилипей ЛП. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ»; 2009. 312 с.